אור הצפון — המלכת חבר

המלכת חברשנינו: אמר רבי יוחנן: "טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר: 'לבן שנים מחלב' (בראשית יט), אל תקרי לבן שנים אלא לבון שינים".

נתאר לפנינו איזה הנאה גורם אדם לחבירו בשעה שהוא משקהו חלב, ובפרט בזמן שחבירו מעולף מצמאון וקר לו, והוא בא ומשקה אותו חלב חם ומרווה, ואם נראה אדם שמשכים כל יום בבוקר וחוזר עד הערב על בתי העניים והחולים ומשקה אותם חלב, כמה נעריך את האדם הזה ובאילו תוארים של טוב ומטיב נכתיר אותו. הרי לא נמצא כדוגמתו. והנה באים חז"ל ומגלים לנו שיש לכל אדם היכולת ובלי טרחה יתירה לגמול חסד עם חביריו במדה עוד יותר גדולה, והיא להלבין להם שינים ולהראות להם פנים מאירות ומסבירות, כי הנעמה זו גדולה יותר מהשקאת חלב.

ובאמת עדיין לא יוצאים בכך ידי החובה "ואהבת לרעך כמוך", עם כל הנעימות הרבה בקורת הרוח שגורם בזה לחבירו, כי לפי מושגי חז"ל דורשים מן האדם שיתנהג עם חבירו בכבוד וביחס כזה, כאילו שהוא ממליך אותו עליו.

ההלכה אומרת שלפני התפילה אסור לאדם ליתן שלום לחבירו, כדברי חז"ל ש"כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשה במה" (ברכות יד). ומחלקים הפוסקים לפי מסקנת הגמרא בין פוגשו בשוק לבין משכים לפתחו, דבמשכים לפתחו מחמירים יותר (ראה שו"ע או"ח פט). ובודאי הטעם שבדבר, שמשכים לפתח חבירו ומברכו בשלום, כמוהו כנוהג בו מלכות, ואם הוא עשה כך לפני התפילה, הריהו כאילו עושה את חבירו במה ומקדים להמליך אותו עליו לפני קונו. ויש בזה משום פגיעה בכבוד מלכו של עולם.

הרי מכאן שאם האדם משכים לפתחו של חבירו, עליו לחלק לו כבוד ולנהוג בו כאילו הוא ממליכו עליו. ולכשנתבונן נראה, כי יחס זה נדרש לא רק מהמשכים לפתח חבירו. שנינו שבשעה שמביאים אדם לדין שואלים אותו: "המלכת את קונך? המלכת את חבירך?" (ראה ראשית חכמה שער היראה בפרק חיבוט הקבר ד' בשם חז"ל). הרי שחובה על כל אדם להגיע לדרגה כזו ביחס לחבירו עד שימליכו ממש עליו, ובשיעור כזה שהוא ממליך עליו את בוראו, כי הרי שואלים אותו באותו הסגנון כלפי חבירו כמו כלפי קונו.

כדוגמה עד כמה צריכה להגיע חובת הכבוד כלפי מלך, אנו מוצאים מהיחס של יעקב כלפי יוסף.

בזמן שבישרו ליוסף שאביו חולה והוא בא לבקרו, כתוב בתורה: "ויתחזק ישראל וישב על המטה" (בראשית מז). ופירש רש"י: "אמר אף על פי שהוא בני מלך הוא, אחלק לו כבוד. מכאן שחולקים כבוד למלכות". והנה לכאורה היה צריך יעקב להציג לפני יוסף את חולשתו ומחלתו כדי שיבקש עליו רחמים. חז"ל אמרו: "תניא, 'וטמא טמא יקרא' (ויקרא יג), צריך להודיע לרבים ורבים

מבקשים עליו רחמים. וכן מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים" (חולין עח). ולמדים מכאן שאף "אילן שמשיר פירותיו סוקר בסיקרא וכו' כי היכי דליחזי אינשי וליבעי רחמי עילויה" (שם). ואם באילן כך, כמה יש לפרסם פגעי בהמות וחיות שיש בהם משום צער בעלי חיים, ועל אחת כמה וכמה באדם, שאם הוא נופל למטה, שיש לפרסם את מחלתו כמה שאפשר כדי שיבקשו עליו רחמים.

ואמנם כך נהגו חז"ל למעשה. מסופר בגמרא שרבא כשהיה חולה, היה אומר לתלמידיו שיצאו ויכריזו בשוק, כדי שאוהביו יבקשו עליו רחמים (נדרים מ.).

ובאמת זוהי מטרת מצוות ביקור חולים, כדי שיתפללו עליו. ומתוך כך אמרו חז"ל: "לא ליסעוד אינש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי. תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה (וכסבור המבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו, ר"ן שם); בתרייתא תקיף חולשיה (וכסבור שהוא מאפס תקוה ומתיאש מן הרחמים, ר"ן שם)". וכן פוסקים להלכה (ראה שו"ע יו"ד שלה:ד). ואם כן, איפוא, לא היה צריך יעקב להתחזק ולישב על המטה כאשר בא אליו יוסף לבקרו, אלא להיפך היה צריך לגלות לפניו את חולשתו.

אלא שיעקב ראה חובה לחלק ליוסף שבא לבקר אותו - כבוד של מלכות אף על פי שהוא בנו, ובגלל זה ויתר על כל התועלת והחשיבות שיש בפרסום מחלתו ובבקשת רחמים עליו. והדברים אמורים כאן במחלה אנושה, שגרמה לבסוף להסתלקותו מן העולם, והיה זקוק איפוא לרחמים מרובים, ובכל זאת לא התחשב יעקב בזה והתחזק וישב על המטה ובלבד למלא את חובתו לחלק כבוד למלכות.

ולפי האמור, שכל אדם צריך להתיחס לחבירו כאילו הוא מלך עליו, הרי יש ללמוד מיעקב באיזה יחס של כבוד מלכות יש להתנהג כלפי כל איש ואיש, וכמה יש לו לוותר על כל נוחיותיו ועניניו החיוניים ביותר כדי להסביר פנים לזולת ולהנעימו בכל המקרים והמצבים ואף על כל הנסיבות והתנאים.

ומכאן לאיזה שיא מגיעה החובה "ואהבת לרעך כמוך", שכמוה כיחס האדם כלפי מלכות, ולא רק מלכות בשר ודם אלא כאמור, כיחס האדם כלפי קונו, שהוא מלך מלכי המלכים.